

territorial autonomy; parliamentary government; separation of powers into legislative, executive, judicial and human rights and freedoms.

All scientific and social activities of M. Hrushevsky were based on the idea of federalism and populism. In his article "The constitutional issue and the Ukrainians in Russia" scientist proposed a project, which included the state decentralization, regions provided with broad national territorial autonomy, parliamentary government, a clear definition of the subjects' status of the Federation.

M. Hrushevsky required considering only the unity of people and the state, social and national interests, internal and external freedom, past, present and future of the nation; he demanded to consider in the unity also the interests of "top" and "bottom" of the nation.

M. Hrushevsky actively considered political and legal issues in the period of existence and the Central Council activity. This period was the highest flight of political, social and public activities of M. Hrushevsky. He was one of the main ideologists of the Ukrainian revolution; the creator of its concept and together with the UCC he passed the way from the requirements of limited national-territorial autonomy to the formation of independent Ukraine.

Scientific works of the academic and representatives of his scientific school were written on the issues of history, politics, and law of Ukraine and have become a real phenomenon in scientific and public life of independent Ukraine.

State and legal concept of M. Hrushevsky was certified in laws that were made by the Central Council during its existence, including the law "On national and personal autonomy", "On voting rights", "On citizenship", in the Constitution of UNR as the fundamental law etc.

M. Hrushevkiy's contribution to the development of the Ukrainian state and law is undeniable, and the flow of social and political process in Ukraine nowadays largely depends on the specific historical background, prevailing in the Ukrainian history.

Keywords: *M.S.Hrushevsky, Ukrainian national idea, law, state, constitutionalism, consolidation, Ukrainian statehood*

УДК 82.09:801.82:82–1

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА КНИГИ ВІРШІВ

М. С.САХНЕВИЧ, аспірант* кафедри світової літератури та культури імені проф. О. Мішукова

Херсонський державний університет (м. Херсон)

E-mail: spoonythief@gmail.com

Анотація. *Стаття присвячена книзі віршів як самостійному жанру, виділені жанрові особливості та специфічні ознаки. Розглянуто питання генезису книги віршів, способи її організації, а також, простежено її зв'язок з поняттям циклізації в літературі.*

Ключові слова: *жанр, книга віршів, циклізація*

Актуальність (Introduction). *Книга віршів як жанр є актуальною для літературознавства проблемою. Сучасне поняття книги віршів увійшло в літературознавство разом з терміном циклізація, який, у свою чергу, було сформовано завдяки творчості таких поетів-символістів, як К. Бальмонт, В. Брюсов, О. Блок, А. Білий. Так, В. Брюсов у передмові до своєї книги «Urbi et Orbi. Вірші 1900–1903рр.» сформулював завдання книги наступним чином: книга*

віршів повинна бути не випадковим збірником різнорідних поетичних творів, а саме книгою, замкненим цілим, об'єднаним єдиною думкою [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Згідно з довідником «Поетика. Словник актуальних термінів і понять» книга віршів є однією з головних форм художньої циклізації віршованих творів; «надциклом», що дозволяє поєднувати у своєму складі не тільки лірику, але й поеми, і твори інших жанрів [3]. У сучасному літературознавстві виділені основні напрямки аналізу жанрової природи даного поняття, а також зазначено ряд проблем, такі, як проблема генезису жанру книги віршів, її зв'язок з поняттям циклізації в літературі, проблема принципів організації книги віршів, які все ще залишаються дискусійними у сучасному літературознавстві.

Питання генезису жанру книги віршів в російській літературній традиції є неоднозначним. У той же час, більшість дослідників сходяться на думці, що певною «точкою відліку» в історії становлення книги віршів як жанру є «Сутінки» Є. А. Баратинського (М. М. Дарвін, І. В. Фоменко та ін.). Наприклад, М. М. Дарвін, розглядаючи даний твір, звертає увагу на підзаголовок книги, який Є. А. Баратинський позначив як «твори», а не «вірші», що явно підкреслює «цілісний характер» книги віршів [4, с.1]. Такої ж точки зору притримується і А. Кушнер, який також пов'язує виникнення жанру з «Сутінками», а його становлення і закріплення відносить до поезії ХХ-го століття [7]. Втім, інші філологи зараховують виникнення жанру книги віршів до XVII-XVIII ст. (О. П. Мстиславська, К. І. Яцунок), а також до початку ХХ-го століття (О. А. Лекманов, Д. М. Магомедова та ін.).

Мета (Purpose). Враховуючи спірний характер питання генезису жанру книги віршів, а також маловивченість принципів її організації, **метою** нашої статті є виділення жанрових особливостей книги віршів.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано наступні методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, метод позиційного аналізу та концептуальний аналіз.

Результати (Results). Враховуючи тісний зв'язок книги віршів з поняттям циклізації в літературі, одні дослідники аналізують дане поняття в контексті загального виникнення циклу, в той час як інші відзначають вагомі відмінності між поняттями книга віршів і цикл. Так, І. В. Фоменко стверджує, що книга віршів народжується прагненням до максимально повного втілення, авторського світосприймання у всіх його складнощах і протиріччях, а також претендує бути втіленням цілісної особистості або навіть моделлю світу [11]. Згідно з дослідником, на відміну від циклу, який здатний виразити лише одну конкретну сторону світосприйняття поета, книга віршів дає більш повну, і як наслідок, більш складну для подальшого вивчення, картину світовідчуття автора. Таким чином, називаючи книгу віршів «вищим проявом можливостей у ліриці», І. В. Фоменко говорить про її універсалізм.

О. В. Мірошникова, розглядаючи книгу віршів як окремий літературний жанр, трактує дане поняття як макрожанрову форму [8, с.12] у контексті авторської свідомості, акцентуючи увагу на її функції розкриття авторського світорозуміння й світосприйняття. За ствердженням дослідниці, книга віршів є системним утворенням, що представляє собою комплекс віршів, лейтмотивів та циклів-розділів у якості проєкції художнього світу автора [8, с.49]. При цьому О. В. Мірошникова стверджує, що як жанр книга віршів здатна як розширювати, так і звужувати контекст ліричних творів. Окрім того, при дослідженні рамочної конструкції книги віршів літературознавиця розглядає саму книгу як єдине ціле.

На наш погляд, аналіз характерних ознак побудови книги віршів дозволяє глибше зрозуміти авторську картину світу, а також узагальнити «лирическое изображение, “укрупняя” лирического героя до масштабів лирического характера» [4, с.12]. Говорячи про жанрові особливості книги віршів, не можна залишити без уваги також і проблему характерних її ознак, при цьому варто відзначити, що специфічні риси книги віршів дозволяють відрізнити дане поняття від інших, що тісно межують із ним, такі як цикл, збірник, твір. Таким чином, М. М. Дарвін, назваючи книгу віршів особливою формою циклізації, серед її ознак виділяє наступні: «цілісність», наявність індивідуальної манери вираження авторської свідомості, а також «організація читацького сприйняття». Говорячи про ознаки, притаманні як для книги віршів, так і для поняття цикл, літературознавець виділяє принцип «перетину змістів», розглядаючи його наступним чином: «Суть художественной циклизации литературных произведений состоит не в плавном перетекании смысла из одного произведения в другое, не в простом умножении и распространении его, но возникает именно на границах связи одного произведения с другим» [5]. Таким чином, при аналізі книгу віршів слід досліджувати як єдине ціле.

Звертаючись до роботи І. В. Фоменко, крім раніше згаданого характерного для книги віршів принципу універсалізму, слід зазначити особливу масштабність завдань, які необхідні для її художньої реалізації. Згідно з літературознавцем: «Если книга стремилась к «всеохватности», претендовала быть выражением целостной личности и даже моделью мира, у цикла более скромная, частная цель: выразить сложное (а возможно, и противоречивое) отношение только к одной из граней бытия» [10, с.12].

А. Кушнер, в свою чергу, стверджує, що головна відмінна ознака книги віршів полягає у тому, «...что некоторые стихи с ослабленной возможностью самостоятельного существования именно в ней оказываются необходимыми и полноценно живущими. Стихи выручают друг друга, протягивают друг другу руки, перекликаются, перешёптываются, образуют цепь, хоровод, который трудно разорвать. Возникает та общность, то единство, реализуется та сверхзадача, что едва просвечивала при создании каждого из стихотворений» [6, с.180]. Подібне ствердження наводить нас на думку про значущість ролі мотивної структури, адже саме вона визначає художню ідейну цілісність, що розуміється під текстуально-контекстною єдністю книги віршів. Задачу книги віршів як жанру дослідник бачить в тому, щоб створити цілісну картину світу з уламків щоденних вражень, а саму книгу віршів визначає як палаючий шматок життя, звіт ліричного поета за кілька років щасливого праці [7].

Літературознавець та поетеса Т. Бек порівнює складання книги віршів як до музичного мистецтва, так і до мистецтва архітектури, зіставляючи з останнім концепцію складання багатьох книг віршів російської поезії. У якості одного з принципів складання книги віршів дослідниця виокремлює хронологічний принцип, згідно з яким при побудові книги віршів поети використовують виключно послідовну хронологію або виключно зворотню. Для інших авторів, на думку літературознавця, структуроутворюючим принципом стають такі перепади ритму, при яких вірші одного віршованого розміру не межують один з одним [2]. Слід зазначити, що при складанні книги віршів поетами використовуються різні напрямки: змістовний, містичний, хронологічний. За Т. Бек підготовка книги віршів, незалежно від обраного поетом напрямку, за своєю складністю дорівнює створенню окремого тексту. Одним з ключових моментів при аналізі книги віршів як жанру є епіграф, який своїми прямими та побічними посиланнями демонструє

подальші напрями для усвідомлення та аналізу книги. Наступним структуроутворюючим принципом побудови книги віршів Т. Бек називає її заголовок та присвяту. В якості прикладу наведемо заголовок книги віршів К. Бальмонта «Будемо як сонце» з підзаголовком «Книга символів». Присвятою даної книги слугують рядки: «Посвящаю эту книгу, сотканную из лучей, моим друзьям, чьим душам всегда открыта моя душа...» [1], далі слідує перерахування «друзів» поета, наповнене індивідуальними епітетами та порівняннями. Слід також зазначити, епіграф, обраний К. Бальмонт, який піддається подальшому розгорнутому опису у вступному вірші. Рядок «Я в цей світ прийшов, щоб бачити сонце» належить одному з найвидатніших іонійських філософів, Анаксагору, який першим припустив, що сонце має форму кулі. Все це і є своєрідним фундаментом, що зберігає в єдності жанрово та ритмічно різноманітні вірші. Окрім вищезазначених принципів побудови книги віршів, цілісність її структури також залежить від оформлення книги: обкладинки, шрифтів, ілюстрацій [2].

Говорячи про способи організації книги віршів, звернемося до статті Е. П. Мстиславської та Є. І. Яцунок «Авторська книга лірики як явище культури», в якій ліричне «я» називають найважливішим структуроутворюючим компонентом поетичної книги, а його трансформацію, індивідуальні і відмінні ознаки стають однією з основних проблем вивчення поетики авторської поетичної збірки [9, с.194]. Виходячи з цього, книга віршів набуває нового завдання: розкрити специфічну емоційну тональність, а також образ ліричного героя, які знайшли своє відображення в конкретній книзі. Отже, книга віршів є репрезентацією авторської свідомості на певному етапі творчого шляху. Аналіз книги віршів дає можливість повніше вивчити художню еволюцію автора. Саме тому, що книга – це втілене світобачення, етап, віха, зіставлення книг, принципів їх формування, їх аналіз дають серйозні докази для тлумачення своєрідності, розвитку поета, його руху або стабільності [10, с.21].

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, книга віршів, яка є однією з форм художньої циклізації, має певну художню цілісність в авторській свідомості й бере участь у формуванні читацького сприйняття. Будучи збіркою віршів з ретельно продуманою конструкцією, безліччю ліричних сюжетів і описів різних почуттів та вражень, книга віршів створює цілісну картину світу. Ця цілісність структури книги віршів досягається за допомогою авторського заголовку, присвят, післямов, авторських коментарів, обраного поетом композиційного принципу, а також за допомогою ілюстрацій та обкладинки. Розглянуті вище характерні ознаки книги віршів, способи організації, а також питання, пов'язані з її жанровими становленням, будуть використані при аналізі книги віршів І. Бродського «Пейзаж з повинню» в контексті форм авторської свідомості.

Список використаних джерел

1. Бальмонт К. Будем как Солнце. Книга символов [Електронний ресурс] / К. Бальмонт. – М.: Скорпион, 1902. – 232 с. – Режим доступу: [https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%BA%D0%B0%D0%BA_%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%86%D0%B5_\(%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82_1903\)](https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%BA%D0%B0%D0%BA_%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%86%D0%B5_(%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82_1903))
2. Бек Т. Книга стихов как единство [Електронний ресурс] / Т. Бек // Литература. – 2003. – № 02 (473). – Режим доступу: <http://lit.1september.ru/article.php?ID=200300202>

3. Дарвин М. Н. Книга стихов / М. Н. Дарвин // Поэтика. Словарь актуальных терминов и понятий / [гл. науч. ред. Н. Д. Тamarченко]. – М., 2008. – С.96–97.
4. Дарвин М. Н. Художественная циклизация лирических произведений / М. Н. Дарвин. – Кемерово, 1997. – 40с.
5. Дарвин М. Н. Цикл [Электронный ресурс] / М. Н. Дарвин // Литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины / [ред. Л. В. Чернец]. – М.: Издательство Высшая школа, 1999. – Режим доступа: <http://uchebniki-besplatno.com/literaturovedenie-uchebnik/darvin-tsikl-24429.html>.
6. Кушнер А. Книга стихов / А. Кушнер // Вопросы литературы. – 1975. – № 3. – С. 178–188.
7. Кушнер А. Стихотворения. Четыре десятилетия [Электронный ресурс] / А. Кушнер. – М.: Прогресс-Плеяда, 2000. – Режим доступа: <http://fanread.ru/book/7314128/>
8. Мирошникова О. В. Итоговая книга в поэзии последней трети XIX века: архитектура и жанровая динамика: Монография / О. В. Мирошникова. – Омск: Издательство Омского гос. ун-та., 2004. – 339 с.
9. Мстиславская Е. П. Авторская книга лирики как явление культуры (Проблемы комплексного изучения) / Е. П. Мстиславская, Е. И. Яцунок // Книга. Исследования и материалы. – М., 1995. – С. 188–204.
10. Фоменко И. В. О поэтике лирического цикла: [учеб. пособие] / И. В. Фоменко. – Калинин: Издательство Калининского университета, 1984. – 79 с.
11. Фоменко И. В. Поэтика лирического цикла: автореф. дис. на соискание уч. степени док. филол. наук: спец. 10.01.08 „Теория литературы“ [Электронный ресурс] / И. В. Фоменко. – М., 1990. – Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/poetika-liricheskogo-tsikla>

References

1. Balmont K. Budem kak Solnce. Kniga simvolov [We are like the sun. Book of symbols] [Electronic resource] / K. Balmont. – Moscow: Skorpion, 1902. – 232 s. – Access mode: [https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%BA%D0%B0%D0%BA_%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%86%D0%B5_\(%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82_1903\)](https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BC_%D0%BA%D0%B0%D0%BA_%D0%A1%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D1%86%D0%B5_(%D0%91%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%82_1903))
2. Bek T. Kniga stixov kak edinstvo [Book of verses as a unity] [Electronic resource] / T. Bek // Literature. – 2003. – № 02 (473). – Access mode: <http://lit.1september.ru/article.php?ID=200300202>
3. Darvin M. N. Kniga stixov [Book of verses] / M. N. Darvin // Poetics. Glossary of actual terms and concepts / [gl. науч. ред. Н. Д. Tamarченко]. – М., 2008. – S.96–97.
4. Darvin M. N. Xudozhestvennaya ciklizaciya liricheskix proizvedenij [Artistic cyclization of lyrical works] / M. N. Darvin. – Kemerovo, 1997. – 40s.
5. Darvin M. N. Cikel [Cycle] [Electronic resource] / M. N. Darvin // Literature. Literary work: basic concepts and terms / [red. L. V. Chernec]. – М.: Izdatelstvo Vysshaya shkola, 1999. – Access mode: <http://uchebniki-besplatno.com/literaturovedenie-uchebnik/darvin-tsikl-24429.html>.
6. Kushner A. Kniga stixov [Book of verses] / A. Kushner // Issues of literature. – 1975. – № 3. – S. 178–188.
7. Kushner A. Stixotvoreniya. Chetyre desyatiletija [Poems. Four decades] [Electronic resource] / A. Kushner. – М.: Progress-Pleyada, 2000. – Access mode: <http://fanread.ru/book/7314128/>
8. Miroshnikova O. V. Itogovaya kniga v poezii poslednej tretej XIX veka: arxitektonika i zhanrovaya dinamika: Monografiya [The resulting book in poetry of the last third of the

twentieth century: architectonics and genre dynamics: Monograph] / O. V. Miroshnikova. – Omsk: Izdatelstvo Omskogo gos. un-ta., 2004. – 339 s.

9. Mstislavskaya E. P. Avtorskaya kniga liriki kak yavlenie kultury (Problemy kompleksnogo izucheniya) [Author's book of lyrics as a cultural phenomenon (comprehensive study of the problem)] / E. P. Mstislavskaya, E. I. Yacunok // Kniga. Issledovaniya i materialy. – M., 1995. – S. 188–204.

10. Fomenko I. V. O poetike liricheskogo cikla: [ucheb. posobie] [About the poetics of the lyrical cycle] / I. V. Fomenko. – Kalinin: Izdatelstvo Kalininskogo universiteta, 1984. – 79 s.

11. Fomenko I. V. Poetika liricheskogo cikla: avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni dok. filol. nauk: spec. 10.01.08 „Teoriya literatury“ [Poetics of the lyrical cycle] [Electronic resource] / I. V. Fomenko. – M., 1990. – Access mode: <http://cheloveknauka.com/poetika-liricheskogo-tsikla>

ЖАНРОВАЯ СПЕЦИФИКА КНИГИ СТИХОВ

М. С. Сахневич

Аннотация. Статья посвящена книге стихов как самостоятельному жанру, выделены ее жанровые особенности и специфические признаки. Рассмотрен вопрос генезиса книги стихов, способы ее организации, а также, прослежена ее связь с понятием циклизации в литературе.

Ключевые слова: жанр, книга стихов, циклизация

GENRE SPECIFICITY OF THE BOOK OF VERSES

M. S. Sakhnevych

Abstract. The article deals with the book of verses as an independent genre, highlights its genre peculiarities and specific features. The question of the book of verses genesis, the methods of its organization, as well as, its relationship with the concept of cyclization in the literature is considered.

Book of verses as a genre is relevant to the issue of literary studies. The modern concept of the book of verses entered the literature together with the term cyclization, which, in turn, was formed thanks to the creativity of Symbolist poets as Balmont, Bryusov, Block, Belyj.

The question of genesis of the book of verses genre in Russian literary tradition is ambiguous. Some linguists rank the emergence the books of verses genre to the XVII-XVIII centuries, others – to the beginning of the XX century. Taking into account the close connection of the book of verses with the concept of cyclization in literature, some researchers analyze this concept in the context of the overall cycle formation, while others note the significant differences between the concepts of a book of poems and cycle. Among the book of verses features the following are distinguished: integrity, the presence of an individual manner of expression of the author's consciousness, reader's perception of the organization and the concept of the intersection of meanings, the concept of universalism. Also, title is an important component of the book of verses, in which the most important intertwined motifs are entwined.

One of the methods of organizing a book of poetry is a lyrical "I". Its transformation and individual features become one of the main problems in the study of the poetics of the author's poetic collection. From here the book of verses acquires a new task: to reveal specific emotional tone and lyrical theme, which is reflected in the particular book. Therefore, the book of verses is the representation of the author's consciousness at a certain career stage. The analysis of the book of verses makes it possible to explore the artistic evolution of the author more completely. The integrity of the book of verses structure is achieved by the author's titles, dedications, afterwords, author's commentaries, selected composite principle and, with the help of illustrations and covers.

Thereby the book of verses, as a form of artistic cyclization, has a certain artistic integrity in the author's consciousness and takes part in the formation of the reader's perception. As a collection of poems with carefully thought-out construction, variety of lyrical themes and descriptions of various feelings and impressions, the book of verses creates a complete picture of the world.

Keywords: genre, book of verses, cyclization